

Köztársaságpárti felkelés terve Spanyol Marokkóban, 1936-ban

J. NAGY László
József Attila
Tudományegyetem
Szeged

Franco a köztársaság-ellenes felkelés kirobbantása után előbb a spanyol marokkói őslakosság erőszakos besorozásával akarja növelni haderejét. Ez olyan komoly ellenállást vált ki, elsősorban a Rif vidékén, hogy egyes francia lapok már az 1921–26 között lezajlott hasonló háború kirobbanásától tartanak. (Petit Parisien, 1936. szeptember 26.) A spanyol és a francia baloldal néhány személyiségében felmerül a köztársaságiakat támogató felkelés kirobbantásának gondolata. Elképzelésük támogatóra talál a francia protektorátusban működő, de az északi spanyol zónában is befolyással bíró 1934-ben alakult nacionalista szervezet, a Marokkói Akcióbizottság tekintélyes vezetőjénél, Mohamed Hasszán Vazzaninál. A felkelés kirobbantásának terve azonban a Blum-kormány magatartása, benemavatkozási politikája miatt nem valósul meg. Franco pedig a későbbiekben demagóg ígéretekkel (iszlám vallás és kultúra anyagi támogatása, autonómia esetleg függetlenség felvillantása) eléri, hogy a polgárháború alatt mintegy 60 ezer spanyol marokkói őslakos harcol a hadseregében.

A felkelés előkészítése, a Spanyol Köztársaság kormányával történt tárgyalás ténye és a terv kudarca ismert volt eddig is. A terv kidolgozásában leginkább érdekelt két politikus emlékiratai azonban részletekkel is szolgálnak. A Mohamed Hasszán Vazzani (1910–1978) szellemi és politikai hagyatékát gondozó, s a nevét viselő 1980-ban létrehozott alapítvány publikációjából fontos részleteket tudhatunk meg a felkelés előkészítéséről. A kétkötetes munka a baloldallal élete végéig szimpatizáló demokrata politikusnak az 1930-as években írott cikkeit és arab nyelvű visszaemlékezéseinek a francia és spanyol baloldallal fenntartott kapcsolataira vonatkozó részleteit közli. A munka előszavában pedig Robert Jean Longuet (1901–1987) – az ismert, nagy tekintélyű szocialista vezető, Jean Longuet fia, a marokkói nacionalisták közismert barátja – teszi közzé naplójának a felkelés előkészítésére vonatkozó jegyzeteit.

A dokumentumok egyaránt adalékul szolgálnak a marokkói nemzeti mozgalom, a francia népfront és a Spanyol Köztársaság külpolitikájának történetéhez.

Részletek Robert Jean Longuet naplójából*

Léon Jouhaux, a CGT főtitkára és apósa, Jean Longuet a spanyolországi háború első napjaitól állandó kapcsolatban volt a Spanyol Köztársaság nagykövetével, Araquistainnel. Ezekre a megbeszélésekre többször meghívtak engem is. Együtt döntöttük el, hogy én, „a marokkói”, Marokkóba utazom és megvizsgálom ottani barátaimmal annak lehetőségét, hogyan lehetne meghiúsítani Franco toborzását a bennszülöttek körében...

Apám tárgyalt Pierre Cot légügyi miniszterrel, aki szintén a köztársaságiaknak nyújtandó maximális segítség híve volt. Kabinetfőnöke, Jean Moulin fogadott, és átadott két repülőjegyet, egyiket a számomra, a másikat pedig a fáradhatatlan pártmunkás, Leo Wannerc¹ számára.

A fezi repülőtéren a rendőrség által okozott kisebb nehézségek után végre megérkezünk Mohamed Hasszan Vazzanihoz. Nyomban fogad és odahívja néhány barátját is.² Előadom küldetéseim célját és személyes véleményemet. Úgy gondolom, hogy népfrentbeli „demokratáink” túlságosan félnének, és gerillaháborút lehetne szervezni, hogy hátba támadjuk a frankóistákat.

Észrevételeket tesznek: a kockázat nagy, stb. Néhányan haboznak, de a dinamikus Vazzani egyetért, hogy gyorsan vizsgáljuk meg, mit lehetne tenni és mik a marokkóiak követelései...

Végül is úgy döntenek, hogy felveszik a kapcsolatot a rifekkel, de nagyon diszkréten. Alkalmom is kínálkozik: Vazzani egyik unokahúga férjhez megy. Marokkó minden részéből, a rif vidékről is érkeznek hozzátartozók. Nagy lakodalom lesz, amely eltart egy hétig. Vazzani élt az alkalommal és fontos rif ügynököket hívott meg...

A tárgyalás hosszúra nyúlik: kérdések és válaszok követik egymást. Néhány órával később a rifek Vazzanival tárgyalnak.

Mohamed Hasszan Vazzani irányította az egész vitát. Aztán világosan kifejti nekem, hogy az akcióttervet elfogadták, de cserébe kérik, hogy a francia kormány és a spanyol köztársaságiak bizonyos szerény, de ésszerű követeléseiket teljesítsék...

A döntés után repülőre szállok. Az alicantei hosszú várakozás alatt nagy öröömre szolgál, hogy a kormányzónál találkozom a Madridból érkező barátommal, André Viollis írónóval. Előadom neki Mohamed Hasszan Vazzani és a marokkóiak nagyszerű döntését. Ő a kormányzón keresztül, telefonon azonnal értesíti a madridi minisztereket...

Később nagyon lefoglalt a Spanyol Köztársaságiak Bizottságának titkári posztja és a Nemzetközi Jogi Társaság tagsága és kevés kapcsolatom volt Marokkóval.

* Közli: *Mohamed Hassan Ouazzani: Combats d'un nationaliste marocain*. I. k. Fondation Mohamed Hassan Ouazzani. Fes, 1989., 13-15. old.

¹ Eredeti neve Léonic Berger (1886–1937?), az FKP tagja. A gyarmati elnyomás és az imperializmus elleni francia liga aktivistájaként elsősorban gyarmati kérdésekkel foglalkozott. 1937-ben nyoma veszett.

² A találkozó 1936. augusztus 11-én volt.

Részletek Mohamed Hasszan Vazzani visszaemlékezéseiből**

Alapos megfontolás után közöltük velük (Longuet-val és Wannerrel–J. N. L.), hogy teljes mértékben készek vagyunk segíteni a Spanyol Köztársaságot egy előzetes egyezmény megkötése ellenében, amely garantálja Észak-Marokkó felszabadítását minden idegen elnyomás alól a francóista vereség után. Előadjuk tervünket a köztársasági erőket támogató felkelés megszervezéséről az északi részben. A francia kormány és rabati képviselői semlegességét kérjük ahhoz, hogy a főhadiszállásunkul szolgáló Fezből szervezhessük meg tervünk kivitelezését...

Ugyanakkor döntöttünk, hogy David Rousset-val³ a spanyol–francia határon található Port Verdes-en keresztül Spanyolországba megyünk, hogy tárgyaljunk a hivatalos körökkel és a fontosabb köztársaságpárti szervezetekkel. De még mielőtt elhagytuk Marokkót, Fezben elkészítettük akciótervünket és megkezdtük az előkészületeket az északi részben...

A Hotel Continentalban (Barcelonában–J. N. L.) szálltunk meg. Itt lakott a vezetője a legjelentősebb spanyol baloldali szervezetnek, a Nemzetközi Anarchista Szövetségnek, amely az Országos Munkaszövetséggel a köztársaságiak által ellenőrzött országrészen kezében tartja a hatalmat...

Mivel nem akartunk repülővel Madridba menni, néhány miniszter –Largo Caballero hadügyminiszter, Del Vayo külügyminiszter és Indalacio Prieto pénzügyminiszter- jöttek Barcelonába. Tárgyaltunk⁴ velük, valamint a baloldali pártok és szervezetek képviselőivel is. Ezeken a megbeszéléseken előadtuk követeléseinket, amelyeket támogattak és megvalósításukra kötelezettséget vállaltak.

Ezután szerkesztettünk egy több cikkelyből álló egyezményt. A dokumentum aláírására a barcelonai főhadiszálláson került sor, ahol jelen voltak a köztársaság kormányát és szervezeteit képviselő személyiségek.

Én és Omar Abdeljalil a fezi Marokkói Akcióbizottság nevében írjuk alá. A spanyolok ebben a dokumentumban elismerik Marokkó északi részének függetlenségét és ott a Marokkói Akcióbizottság kizárólagos hatalmát a frankóizmus felett aratott győzelem esetén. Az aláírásról fényképek készülnek. Az aláírt egyezmény másolatait kicsérélik egymás közt a felek.

Csak ezután kezd tárgyalásokat a köztársasági kormány a francia népfrent kormányával Franciaországban, hogy elérje nála az abszolút semlegességet. Eszerint Fezből az északi részben szervezendő akciókat a francia protektorátus hatóságai nem fogják gátolni. Mi viszont kötelezettséget vállaltunk, hogy semmilyen zendülést, zavargást nem provokálunk utazásaink során...

Ezután repülővel Genfbe utazunk, hogy találkozzunk Sekib Arszlánnal⁵, aki tud spanyolországi küldetésünkről. Tájékoztatjuk megbeszéléseink eredményéről.

** *Mohamed Hasszan Ouazzani: Combat d'un nationaliste marocain*. I. k. Fondation Mohamed Hassan Ouazzani. Fes, 1989., 83 - 87. old.

³ A találkozó 1936. augusztus 11-én volt.

⁴ A tárgyalás 1936. szeptember közepe táján volt.

⁵ Libanoni származású politikus, a pánarab mozgalom szervezője és vezetője az 1930-as években.

Megegyeztünk vele arról a támogatásról, amelyet a muzulmán világ nyújt majd akciónkhoz. Párizson és Toulouse-on keresztül visszatérünk Barcelonába...

Barcelonában várjuk a francia kormány választát, hogy elkezdhessük tervünk végrehajtását.

Egyik nap a Spanyol Szocialista Párt vezetőjét, Prieto pénzügyminisztert fogadjuk. Tudatja velünk, hogy a népfrentkormány semmilyen semlegességet nem fogad el és megtilt mindenféle „forradalmi” tevékenységet a francia protektorátusban. A spanyol köztársasági kormány lépéseinek eredménytelenségét konstatálva Prieto egy aláírását tartalmazó üres lapot tesz elé és kér, hogy írjunk rá egy nekünk tetsző összeget, amelyet a köztársaság ügyének védelmére használnánk fel. Közli, hogy felhatalmazása van ezen összeg azonnali kifizetésére.

Meglepetésünket fejezzük ki és elhárítjuk az ajánlatot. Közöljük vele, hogy nem koldusok vagyunk, hanem a marokkói nép legitím jogait védő nacionalisták. Emlékeztetjük, hogy madridi és párizsi barátaink kérésére jöttünk Spanyolországba. Miután magunk is meggyőződünk a francia kormány álláspontjáról, elhagytuk Barcelonát, hogy Toulouse-on keresztül visszatérjünk Marokkóba...

A Léon Blum vezette népfrentkormány magatartása kiábrándít minden haladó erőt, amely kész volt megakadályozni, hogy a spanyol köztársasági rendszer összeomoljon a spanyol-német-olasz fasiszta koalíció és a francóista katonai fölény súlya alatt.